

Vaški norček.

Spisal Ivo Blažič.

I.

ibrov Jaka je sedel na kameniti ograji pred gostilnico. Mrmral je sam s seboj nerazumljive besede, krilil z dolgimi rokami po zraku, majal majhno, okroglo glavo z močnimi čeljustmi, orlovskim nosom, razkuštranimi lasmi in neredno brado. Bil je bos in golglav. Telo so pokrivala bele, na več mestih zakrpane hlače, ki jih je moral držati z roko, da mu niso zlezele z ledij. Debela, modra srajca je bila na mnogih krajih preluknjana, da je rjava koža zvedavo gledala beli dan.

Jaka je zdajinzdaj pogledal okrog sebe. Nihče se ni prikazal na vasi. Žgavčevka in Maslovka sta prali ob potoku, ki je šumljal in se penil kraj vasi. Jesen je vladala povsod. Vse je kazalo žalostno lice. Drevesa so izgubljala svojo lepo, zeleno obleko. List za listom je padal na tla; v velikih kolobarjih je krožil vsak po zraku in trepetal k zemlji. Poslednja cvetka v logu ob skakljajočem potoku je povešala žalostno glavico in čakala smrti. Po narodi je odmevala žalostna pesem . . .

Jesen je podoba ubožnega življenja Cibrovega Jake, ki ni imel zdrave pameti. Kaj je človek brez pameti?

„Cibrov Jaka, dober dan! Norček! Norček!“ Tako je vpila vaška deca, ki je priletela po vasi iz šole. Žgavčev Pepe, ki je bil znan zaradi pretepanja, je pristopil prav tik ograje in Jako pocukal za hlačnico.

„Norček! Norček!“ se je zopet glasilo. Nekaj paglavcev je odpiralo široko svoja usta in kazalo Jaki jezike.

„Norček! Norček! Norček!“ je zopet povzel Maslov Tone, največji lenuh in malomarnež v šoli.

Jaka je skočil z zidu, pograbil kamen in ga zalučal za deco, ki je bežala po vasi in kričala venomer: „Norček! Norček! Norček!“

„Ah, boli, boli! Norček mi je vrgel kamen v nogo,“ je vpil Žgavčev Pepe in jokal.

Jaka je nakremžil obraz in gledal z izbuljenimi, jeznimi očmi za deco, ki je izginila za hišami.

„Kaj že zopet uganjaš in mečeš kamenje za deco? Razbojnik, ubijalec, otroke nam pomoriš, potem pojdeš v luknjo, ti nepridiprav!“ je vpila Žgavčevka in mu pretila z roko.

Jaka je bil rdeč kot črešnja spomladi.

„Nič nisem naredil, teta; nedolžen sem!“

„Zdaj si še upa tajiti ta cigan!“ je odvrnila Maslovka.

„Ali vaju ni sram, da se zadirata v ubogega Jako? Rajši učita doma svoje paglavce, kako se morajo vesti proti ubogim ljudem.“

Tako je govoril lovec Matija, ki je stopil iz gostilnice. Jezno je gledal ženski, Jako pa z usmiljenjem.

„Cigan je bil, je in bo. Saj vemo: jabolko ne pade daleč od debla. Mati ječila toliko časa, da je znorela. Na Studenec so jo peljali v blaznico, kjer je kmalu umrla. Oče se pa poteplje po svetu. Bogve, kje je. Morebiti se klati po Ameriki, morebiti je že pod zemljo zaradi pijače,“ je regljala Žgavčevka.

Jaki je bilo hudo pri srcu, ker je govorila tako o njegovih starših. Dve gorki solzi sta se mu potočili po uvelem, zagorelem licu. Obrisal si je oči z rokavom in žalostno zrl — kdove kam. Morda je gledal v spominu ubogo mater v temnih obrisih, vso otožno, zapuščeno in osamljeno. Črno ruto je imela na glavi in žalno obleko na izsušenem telesu, v roki je pa držala rožni venec in oljčno vejico. Zdelo se mu je, kakor bi rekla z glasom, milim in prosečim, da bi se je usmilil kamen ob poti: „Pridi, pridi!“ Izginila je kot sladak sen v noči, ko vse miruje in sanja, gozd in livada, prostrana ravan in v nebesne višave kipeča gora. In pristopil je oče, ves krvav in pobit na rokah in nogah. Težko je dihal, in otožno je bilo njegovo obličje. Debele, potne kaplje in rdeča kri je curljala z njega, tekla je dol črez oči in mu močila obrvi in vejaste trepalnice in zalivala velike gube.

„Ali me poznaš, sin? Glej, to sem jaz. Pridi, sin, pridi!“

Jokal je Jaka, oče ga je vabil s krvavo roko in odšel.

„Bog bo sodil vse, tudi vas. — Jaka, pojdi domov, ubožec!“

Matija ga je odvedel k županu, kjer je spal v listju zraven domačega psa, ki sta bila prijatelja. Tja so mu nosili jedil in pijače.

II.

Cibrov Jaka je sedel tam nad vasjo. Gozd je šumel svojo žalostno, otožno pesem. Privel je lahen vetrič, stresel vrhove šibkih jelk in ponosnih smrek. Zaječal je gozd in zastokal kot onemogel starec v trdi zimi.

Žalost se je oglasila v Jakovem srcu. Tudi on je bil otožen kot jesen v svoji zapuščenosti. Nekdaj je bilo nekaj, kar mu je delalo veselje. Bilo je nekaj neznanega, voljnega in radostnega. Zdaj je pa izginilo vse, radost in zadovoljnost. Ostala mu je otožnost in zapuščenost, prihajala je vedno večja duševna tema.

Da, nekdanj! Mlad deček je bil in vesel, ljudje so rekali: neumno vesel, ker se je smejal ob vsaki priliki. V šoli mu ni hotelo iti, jezen je bil nanjo! Komaj toliko se je naučil, da je poznal i in u. Precej star je že bil, ko je šel prvič k izpovedi, dvajset let je izpolnil, ko je pristopil k prvemu sv. obhajilu. Nekaj drugega je pa posebno veselilo Jaka. Krave pasti in prepevati po planini — to mu je bilo v največjo radost. Kako je duša svobodna! Lahko poleti nad gore in gleda po rodovitni dolini, kjer vse klije in cvete in se veseli pomladanske sreče in se odeva v zeleno, novo, svežo obleko. In solnce si ogleduje svoj obraz v zrcalu reških valov, ki se pené in zaganjajo ob bregove. Veselo je in se smehlja prirodi kakor dete svoji materi,

Zgodaj je ostavil Jakov oče svojo kočo in ženo in krenil po svetu. Z ženo sta se prepirala in živela v večni razprtiji. Ona je pila, on jo je zmerjal; nista se mogla gledati. Nekega dne je odšel in se ni vrnil. Meta je pa pila, dokler ni bilo preveč. Odvedli so jo na Studenec v blaznico. Kmalu potem je umrla.

Jaka je podedoval po materi nekaj norosti, ki je rasla z leti. Časih se je kazala v prevelikem veselju, časih v preveliki otožnosti, ki se ga je polaščala čimbolj.

Dokler je bil mlad, je služil pri županu za pastirja, pozneje za volarja. Zadnji čas ni bil skoro za nobeno delo več. Seno je raztresal po hlevu in ga metal pod živino, namesto da bi ga deval v jasli. Ljudje so mu vzdeli ime norčka.

Nad vasjo si je napravil bajto, kjer je časih prenočeval. Naokrog je kopal zemljo in sadil trte, ki so mu pa usahnile. Pravil je, da se oženi in da bo stanoval z ženo v bajti.

Šoja je letela nad gozdom, dvakrat zapela in sedla vrh hrasta.

Jaka se je zbudil iz sanj in pogledal po bregu nizdol. Glej, okrog njegove bajte je bilo vse polno dečkov, ki so se smejali in vpili. Siv dim se je dvigal iz bajte proti oblakom, ki jih je podil mrzel sever po jesenskem nebu.

„Ha-ha, norčkova bajta gori!“ je kričal Žgavčev Pepe.

Jaka je hitel po bregu proti paglavcem. Ko so ga zagledali, so zbežali in vpili: „Norček! Norček! Norček!“

Visok plamen se je dvigal in lizal hrastove kole, ki so tvorili streho. Dim se je valil zdaj nizko pri zemlji, zdaj zopet visoko pod oblake.

„Gori, gori! Moja bajta gori!“

Sedel je zraven na zemljo in jokal in klical na pomoč. In prikazala se mu je tam izza bajte mati, vsa črna, s črno ruto na glavi, z molkom in oljčno vejico v rokah in ga prosila: „Pridi, pridi!“ In pristopil je oče, ves krvav in pobit, krvave je imel roke in noge in po obrazu mu je curljala rdeča gorka kri. Težko je dihal in s slabotnim glasom je dejal: „Ali me poznaš, sin? Glej, to sem jaz. Pridi, sin, pridi!“

Prihiteli so gledat ljudje. Nekateri so se smejali, drugi so milovali Jako. Prišla je Žgavčevka in Maslovka, in Matija je prišel.

„Kdo je pa danes cigan? Menda vaš fant, ne, Žgavčevka?“

Tiho je bila in odšla. Matija je pa gledal za njo.

„Ne jokaj, Jaka! Bog bo kaznoval Žgavčevega Pepeta“. Matija ga je prijel za roko in ga odvedel kot dveletnega otroka.

III.

Lepo zimsko popoldne je sijalo na zemljo. Povsod bel, prožen sneg. Zašumele so veje na drevju in sipale na tla snežne kristale.

Za vasjo so se kepali otroci. Med njimi sta bila tudi Žgavčev Pepe in Maslov Tone. Letale so kepe semintja in se svetile v zlatih solnčnih

žarkih. Potegnil je gorak, južen veter, in sneg se je tajal, tuintam je drla voda izpod njega in polzela nizdól.

Sem od vasi je stopal Cibrov Jaka. Še bolj žalosten in otožen je bil kakor jeseni.

„Norček gre! Norček! Norček!“ so vpili, leteli proti njemu in ga obsuli s kepami. Žgavčev Pepe mu jo je vrgel z vso močjo v glavo.

Jaka je planil nadenj. Zgrabil je Pepeta, ga položil v sneg, vlekel za lase in tolkel z glavo ob tla, da je krvavela. Paglavec je vpil, drugi so mu pomagali.

Prihitele so ženske, kričale in zmerjale Jaka. Žgavčevka se je zagnala v norčka, da se je prevrnil v sneg. Otroci so ga začeli iznova kepati. Jaka je bežal po polju proti gozdu.

„Cigan, fanta si ubil! Ubijalec, zaprli te bodo,“ je kričala Žgavčevka in žugala s pestjo.

Jaka je pa bežal. Gnalo ga je kakor Kajna, ko je ubil svojega brata. Zadel se je ob kamenje in padel. Ranil si je obraz, da mu je kri curljala po licu. Pobrál se je in hitel dalje po gozdu. Izpodtikal se je ob korenine in padal. Naprej, naprej! Zdelo se mu je, da hiti nekdo za njim z ostrim mečem, da mu je vedno za petami, da ga vsak trenutek doide in umori. Kričalo je za njim in se togotilo: „Cigan, fanta si ubil! Ubijalec, zaprli te bodo!“ In drl je dalje, kolikor so ga nesle noge. Zganile so se veje, drevje je zašumelo kot v pomladanskem snu in prikazala se mu je mati, žalostna in otožna, vsa črno oblečena, z molkom in oljčno vejico v rokah. Podajala mu je vejico in govorila milo, vabeče in proseče: „Pridi, pridi!“ In pristopil je oče, ves krvav in pobit, po obrazu mu je tekla rdeča kri. Mešala se je z znojem in kapala na zemljo. Težko je dihal in bolešno mu je govoril s slabotnim glasom: „Ali me poznaš, sin? Glej, to sem jaz. Pridi, sin, pridi!“ Podajala sta mu roke in ga prosila in gledala milo. Zada je pa vpilo in zmerjalo: „Cigan, fanta si ubil! Ubijalec, zaprli te bodo!“

Nizko doli se je oglasil glas materin: „Pridi, pridi!“ Proseč je bil glas očeta, krvavega in pobitega: „Ali me poznaš, sin? Glej, to sem jaz. Pridi, sin, pridi k meni!“

Jaka je padel v prepad . . .

Črez dva dni ga je našel lovec Matija. Solza se mu je utrnila v očesu.

Žgavčev Pepe je nosil dolgo obvezano glavo, teden dni je ležal. Hudo ga je bolelo in trgalo po glavi. Večkrat je ponavljal v spanju:

„Norček me je, norček! Norček, ah, ah!“

Ko je pa zvedel, da se je ubil Cibrov Jaka, se je prestrašil in bil je žalosten ter se je kesal.

